

RUTA AUTOGUIADA

O ÚLTIMO BARCO

DOMINGO VILLAR

*“Caldas viu o barco que se
acheaba navegando entre as bateas.
Se a filla do doutor Andrade
collera un barco de liña cara a Vigo
o venres a primeira hora,
terían que buscala alí.”*

Comezamos o noso percorrido no peirao de pasaxeiros onde Mónica Andrade embarcaba a diario no catamarán con destino a Vigo: dende que Frei Martín Sarmiento (en 1745) se referiu ao Con coma “o embarcadeiro do Morrazo para Vigo” ou dende que os barcos de vapor cruzaban a ría pasou moito tempo, pero Moaña mantivo férreo o seu transporte marítimo.

Na súa visita á estación marítima de pasaxeiros, Caldas e Estévez estacionan baixo o muro da antiga granxa e pazo do Real. Propiedade herdada polo almirante Casto Méndez Núñez -enterrado na capela ata a visita de Alfonso XII quen ordenou o seu traslado-, O Real remonta a súa historia ao século XVIII cando se constrúen varias edificacións destinadas ao procesado de sardiña e a elaboración de viño. Aínda se poden diferenciar entre a espesa vexetación a capela e o pombal, de comezos do século XIX.

*“Ao chegar á altura do barco,
observaron desde arriba os mexillóns
amontoados na cuberta, xunto ao
guindastre e o cesto que os mariñeiros
usaran para degrañalos das cordas
dalgunha das bateas
que se aliñaban no mar.”*

Os nosos pasos tras o inspector Caldas continúan pola pasarela sobre a praia da Mosqueira cara ao Con. De camiño, atoparemos o acceso ao peirao de Moaña, en pé dende comezos do século XIX, onde a diario chegan os “balandros” (barcos mexilloneiros) cargados con toneladas de mexillón. O mexillón é un dos produtos estrella e cada ano a vila celebra a súa festa de exaltación

gastronómica, ao fin e ao cabo Moaña foi o primeiro pobo galego en contar cun viveiro de mexillóns, unha batea. A nosa primeira batea instalouse na costa de Tirán no ano 1932 e empregaba como flotador un caixón de embalaxe dos coches que chegaban a Vigo. Hoxe en día, a industria mexilloeira é un dos motores económicos más potentes de Moaña. Na entrada ao porto, recíbenos a sede da Sociedade Deportiva Tirán, club de remo de alta competición fundado en 1993, áinda que a nosa historia neste deporte se remonta máis dun século atrás coa primeira regata de traíñas.

O paseo marítimo continúa pola costa do barrio do Con, onde se atopa a que foi residencia de verán de Fernando García Arenal, fillo de Concepción Arenal. Tras ser nomeado enxeñeiro director de Obras do Porto de Vigo a finais do século XIX, comeza as súas estancias estivais no chalé do Con.

Atopamos con “Anduriña”, a homenaxe de Fernando Rivas e Antón Salgueiro á balea que chegou á ría en 2003 escapando das consecuencias do naufraxio do Prestige. Con 15 metros de lonxitude e cuberta por 30.000 pezas de mosaico de vidro azul, “Anduriña” é unha interpretación do cetáceo. Moi preto de “Anduriña”, sitúase o cruceiro do Con, memoria do naufraxio dunha embarcación de vela e remos dedicada ao transporte de ría en 1838.

**“Regresaron pola mesma estrada
que os levara a Tirán e,
no tramo entre as casas e o mar,
Caldas contou a Estévez
que era alí onde Rosalía vira
a Mónica Andrade pedaleando
o venres pola mañá.”**

Chegamos ante as “luras voadoras” de Rivas. Na man dereita, dúas casiñas de pedra son a heranza da primeira salgadura de Moaña. Creada a finais do XVIII, adaptou as técnicas introducidas polos fomentadores cataláns cos labores que desempeñaban fundamentalmente mulleres. A mediados dos anos corenta, a salgadura converteuse nun estaleiro. Hoxe, ambas as dúas actividades permanecen no recordo.

O paseo marítimo finaliza na praia do Con, que crece e decrece en función da marea e que cada verán ondea a súa Bandeira Azul. Xa dende finais do século XIX, O Con foi lugar de veraneo de ilustres persoeiros coma José Elduayen, Emilia Docet Ríos ou a familia de Sanjurjo Badía.

Tomamos dirección polo antigo Camiño Real que ascende cara ao miradoiro do Fiunchal; alí, a comezos do século pasado, o comerciante vigués José Porto edificou un

pequeno chalé. O antigo Camiño Real discorre pola contorna de Masandía, dende onde o mar, a area e as rochas quedan a unha altura considerable: un camiño serpenteante no que Rosalía Cruz di cruzarse con Mónica Andrade cando pedaleaba cara ao porto.

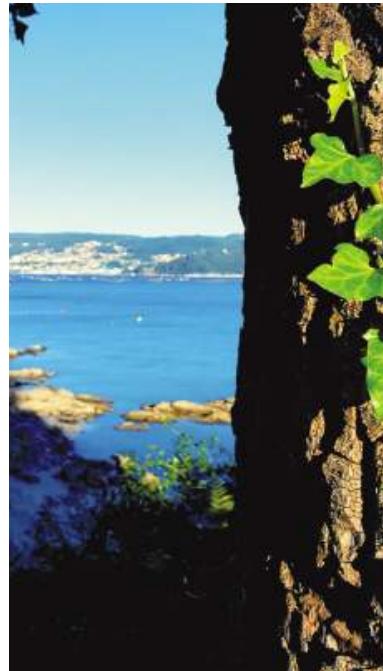
*“Baixou por onde a muller lle
indicara e atopouse na mesma praia
en que as mariscadoras recollían
ameixas a mañá anterior.*

*A pasarela que sorteaba a area
desembocaba no camiño que subía cara
á igrexa, e o inspector avanzou
vendo a sombra das cruces de pedra
do cemiterio debuxarse ante os pés”*

Ao igual que o inspector Caldas, desvíamonos do camiño para descender cara á praia do Río da Ribeira, que recibe o seu nome polo regato que desemboca na costa. Nun recuncho da súa ladeira oeste, baixo o cemiterio, escóndese a cova da “Alondra”: algúns contan que comunica co castro soterrado dos Remedios, outros explican que estaba habitada por unha “londra” de fortes gadoupas que esnaquizaba as redes dos mariñeiros. No Río da Ribeira é posible que teñamos a mesma fortuna ca Caldas de coincidir coas mariscadoras que apañaban ameixa fina, xapónica, babosa... ou de observar as embarcacións de baixura faenando na costa.

*“Nunha rocha próxima, un illote cuxa cima
mantiña a cor da pedra seca, unha familia
de aves estendía as súas ás ao sol. Preto de
alí, un home nun bote de remos fumaba
unha pipa mentres esperaba que algún
peixe famento se achegase
a comer do seu anzol”*

Ascendemos polo camiño contiguo aos muros do cemiterio parroquial para chegar á contorna da igrexa. A orixe do cemiterio remontase a 1834, xa que antes os enterramentos realizábanse no interior da igrexa ou no adro. De estilo mariñeiro, conserva un halo melancólico entre os corredores estreitos que Carmen Freitas, veciña de Mónica, recorre xunto a Caldas.

*“Víase a ría e, na outra banda, a cidade de Vigo
coma un animal durmido ao bordo da auga.
Á esquerda, detrás da igrexa, o adro lindaba cun cemiterio
pequeno cuxas cruces de pedra se debuxaban contra o ceo azul.
Á dereita había unha casa baixa pintada de branco.”*

Varias veces Caldas sitúase ante a igrexa de San Xoán de Tirán. A súa simpleza e austerdade chocan coa beleza do contorno. Construída comezado o século XIII, é de estilo románico tardío e na súa portada principal destaca o arco apuntado de tres arquivoltas sobre capiteis de decoración vexetal. A ábsida reformouse por completo e dos canzorros conservados sobresaen os de proa e temática variada. A porta románica do muro norte foi recentemente recuperada, sendo a única que conservou o seu trazado medieval. No interior mantívose o arco triunfal, pero perdérónse obras coma o retablo barroco ou imaxes coma a do Cristo das Boas Augas; a imaxe orixinal chegou a Tirán flotando tras a batalla de Rande, en 1702, e apareceu nun manancial que antano emanaba baixo a igrexa, de aí o seu nome. No pavimento da igrexa consérvanse dúas pedras circulares das que se di que son pozos do manancial e algunas imaxes de gran devoción por parte da xente da parroquia coma a Virxe dos Remedios ou o propio patrón, san Xoán Bautista.

*“Colleron polo sendeiro á dereita,
afastándose da igrexa.*

*Primeiro avanzaron entre
herbas altas e, más adiante, o camiño
de terra continuaba por unha pasarela
de madeira que sobrevoaba unha cala
de area branca e remataba nun
miradoiro sobre o mar”*

No adro da igrexa, o panteón do Foxón ou de Castroviejo. Coroado coas virtudes teologais (fe, esperanza e caridade) foi construído en 1867 para albergar os restos dos señores do morgado do Foxón e da familia do escritor José María Castroviejo. Continuamos a nosa procura por detrás do adro da igrexa, tomando o sendeiro que, de ter existido, nos levaría á casiña azul de Mónica. Porén, si poderíamos situar a casa da súa veciña Carmen Freitas entre as vivendas baixas de cor branco que forman unha pequena praza. O sendeiro conducirános a través da vexetación e unha pasarela de madeira cara á praia e ao miradoiro da Mona. Dende o miradoiro, poderemos gozar, coma o noso inspector, dunhas fantásticas vistas da costa e da cidade de Vigo. Se o nivel da marea o permite, continuamos camiñando pola propia area ata a praia da Videira.

*“O sol tamén fiscaba en varios
edificios de Vigo, coma se desde
a beira oposta estivesen a enviar
sinais luminosos. Leo Caldas
varreu a súa cidade coa mirada”.*

A praia da Videira asenta os muros do que hoxe é un cámping e antes fora predio e devesa do morgado do Foxón, fundado por un eclesiástico no século XVII. Existiu na propiedade unha capela con trescentos días de indulxencia plenaria que tempo despois foi substituída por un oratorio no interior da casa grande, a cal foi ampliada e reformada. Esta, de estilo modernista, finalizouse en 1923; de marcado carácter indiano, destacan os seus muros brancos con merlóns coroados con bolas e detalles en vermello e os azulejos do patín de entrada.

***“Preto de alí, ao pé do monte,
agrúpábanse as casas que os aldeáns
coñecían como o Lazareto”***

O noso camiñar continua pola Videira, como Mónica acostumaba a facer co seu amigo Walter Cope; cara ao final da praia, entre o arboredo, escóndese o acceso ao barrio do Lazareto, onde Rosalía Cruz residía xunto ao seu fillo Camilo. O espigón da punta do Crego limita coa seguinte praia; alí estivo a pequena edificación construída para ser cocedoiro de mexillón e que os pescadores, coma facía O Vaporoso, empregaban para gardar os aparellos; hoxe a contorna reconverteuse nun espazo de recreo.

***“Avanzou polo espigón ata alcanzar
o extremo e permaneceu un instante
en silencio, de pé, gozando do feito
de verse rodeado de auga”***

Á nosa chegada ao Niño do Corvo atopámonos co acceso ao pequeno bosque de Ramil e unha curiosa escultura dun corvo mariño sobre o que pudo funcionar como baliza de enfilación. A diferenza de Caldas, dirixímonos ao outro extremo da praia do Niño do Corvo cara ao “corredor de enclaves” de rochas ígneas plutónicas; rochas formadas pola mestura de magmas cuxas características fan que as persoas expertas as clasifiquen como vaugneritas. Toda a costa baixo o bosque de Ramil está salpicada por este tipo de rochas que poderemos localizar de forma sinxela ao buscar aquelas rochas que parece que brotan do interior doutra.

A nosa busca tras os pasos do inspector Caldas remata aquí en Tirán, un lugar especial, coa cidade olívica ciscada na outra beira do mar, e coa paisaxe tan especial que atraeu a Mónica Andrade a cambiar de vida para sempre. A nosa busca finaliza aquí, en Moaña, descubrindo unha poboación única e inolvidable.

cristina hermelo
Guía Oficial de Galicia GT 522 XG

*“Tirán era unha
das pequenas
parroquias
mariñeiras da
península do
Morrazo”*

O ÚLTIMO BARCO

DOMINGO VILLAR

TURISMO DE MOAÑA | 2020

RUTA AUTOGUIADA BASEADA NA NOVELA

“O ÚLTIMO BARCO” DE DOMINGO VILLAR, PUBLICADA POLA
EDITORIAL GALAXIA E EDICIONES SIRUELA

O NOSO AGRADECIMENTO ESPECIAL A
DOMINGO VILLAR,
POR DESCRIBIR DUN XEITO TAN FERMOZO
A NOSA BENQUERIDA PARROQUIA DE TIRÁN NA SÚA NOVELA
O ÚLTIMO BARCO.

Moaña Son de Mar

CONCELLO DE MOAÑA